

Isto bi to trebao da donosi i Katolički List za svećenike. Da se to i dosad činilo, mnoge bi rasprave bile suviše, jer bi bilo svakomu, i svjetovnjaku i svećeniku naročito jasno, što je želja Sv. Oca Pape Pija XI. U tom smjeru osobito će dobro doći studij najnovijeg djela: dr. Guerry: Code de l'Action Catholique, Ligue Dauphinoise d'Action Catholique, 4, rue de Vieux-Temple, Grenoble. Cijena fr 3.50.

Dr. D. Kniewald.

1. **Alfred Laub: Nervenkrankheit durch Gottes Geist.** Zweite und Dritte Auflage. Freiburg, Herder, 185.

2. **Dr. med. Ignaz Erhard: Seelische Ursachen und Behandlung der Nervenleiden.** VIII + 82, Freiburg, Herder. Vezano Gm 2.60.

1. Polazeći sa stanovišta ličnog iskustva preraduje Laub Duboisovu knjigu: Psychoneurosen und ihre seelische Behandlung. On sasna ispravno shvaća, poput većine današnjih liječnika, da je t. zv. nervoznost u glavnom afekcija živčanog sustava uslijed emocionalnih potresenja osjećajnog i voljnog značaja, pa je radi toga i liječi u glavnom duševnim (prirodnim) i duhovnim (naprirodnim) sredstvima. Durch Selbstheiligung zur Selbstheiligung (177) to je zapravo cijeli sadržaj ove knjige. Bolesnik treba da se liječi tvrdim uvjerenjem i svladavanjem samoga sebe, njegova okolina da ga susreće s ljubavlju i pažnjom, uvažujući, da je bolesnik obolio radi pretjeranog rada ili konstitucije, zajedno sa staloživanjem teških i neugodnih utisaka u svijesti ili podsvijesti, kojima su prečesto, uostalom, upravo oni krivi, koji se tuže na bolesnika.

2. Do tako reći istih rezultata dolazi i liječnik dr. Erhard, koji je pokušao da od Freuda, Adlera, Coue-Boudoina i njihovih psihoanalitičkih i psihoterapeutičkih naziranja uzme ono, što je dobro i dovede u sklad s kršćanskim shvaćanjem. Duševna se harmonija gubi popuštanjem emocionalnim težnjama i porivima, a dobiva i jača vlašću nad njima.

Dr. D. K.

Michael Gatterer S. J. Annus liturgicus cum introductione in disciplinam liturgicam. Editio quarta emendata. Oeniponte, Rauch 1925. XVI + 420. M. 6.—, uvezano M. 8.—.

Četvrto je izdanje ovog praktičnog priručnika dovedeno u sklad s novim crkvenim zakonikom i s novim odredbama sv. Stolice, a ima uvijek u vidu nove tekovine liturgijskog istraživanja. Zanimljivo je, da P. Gatterer — po našem mišljenju s pravom — drži, da su sv. Ćiril i Metod priredili staroslovenski prijevod istočne liturgije (29).

Dr. Dragutin Kniewald.

Der Mensch aller Zeiten, Natur und Kultur der Völker der Erde. — Band III: Völker und Kulturen. Erster Teil: Gesellschaft und Wirtschaft der Völker von W. Schmidt und W. Koppers. Mit einer Karte, 30 teils farbigen Tafeln und 551 Textabbildungen. Regensburg 1925., Druck und Verlag von Joseph Habel. Grossoktav, XII + 740 SS. Preis: geh. Mk 16.—, geb. (Leinen) Mk 20.—, (Halbleder) Mk 25.—.

Već je tomu dugo, što su objelodanjeni prvi i drugi svezak ove enciklopedije o čovjeku: g. 1912. naime prehistorijski (H. Obermaier), koji je i rasprodan, a god. 1913. antropološki (F. Birkner). Na

ovom trećem, etnološkom svesku odrazuju se sve neprilike, što su ih rat i poratno stanje zadali znanstvenoj knjizi. I on je naime počeo da izlazi već g. 1914. u snopićima, ali nastavak je doskora zapeo za dulje vremena sasvim: istom od g. 1921. dalje stizali su novi, snopići laganim slijedom. Međutim drugi je razlog, što su Schmidt i Koppers uopće izdavali u snopićima svoje djelo. Oni sami ističu to u predgovoru (str. V.—VI.). Kad su bili pozvani, da prehistorijskom i antropološkom dijelu enciklopedije priključe etnološki dio, tresla se zgrada stare, evolucionističke etnologije u svojim temeljima, a mnogi su se zidovi već i survali. Zgrada pak nove, kulturno-historijske etnologije istom se je trebala da podigne. Toga se gigantskoga posla mogao da primi u takovim prilikama uistinu samo muž, za koga je nedavno rekao R. H. Lowie, profesor etnologije u Berkeley (Kalifornija) i urednik časopisa »American Anthropologist«, da je jedan od najoštromnijih i najučinenijih pisaca, što ih imade danas na području etnologije« (cit. u »La Vie Catholique«, Paris 1925., br. 64., str. 9.) — P. Wilhelm Schmidt, osnivač internacionalne revije za etnologiju i lingvistiku »Anthropos«. U izvedbi dosadanjega posla surađivao je s njime prvi njegov učenik P. Wilhelm Koppers, sada glavni urednik spomenute revije. Tako se u djelu »Völker und Kulturen« odrazuje i sav veliki preokret, što je nastao u etnologiji u našem stoljeću.

Zato su etnolozi svih pravaca upravo nestrpljivo iščekivali postepeno publiciranje toga djela. Zato je E. Grosse — koji je na prijelazu između stare i nove etnologije, jer

je već među »starima« počeo da pobija evolucionizam upravo u pitanju povijesti porodice i gospodarstva (isp. Die Formen der Familie und die Formen der Wirtschaft, Freiburg-Leipzig 1896.) — napisao u »Anthropos«-u (XX. 678.—695.) mjesto recenzije cijeli članak o tome djelu. Zove ga »ein Markstein in der Geschichte der Völkerkunde« i veli: »Zum erstenmal ist es gelungen, das Chaos der ethnographischen und kulturhistorischen Tatsachen zu ordnen und zu klären, ohne ihnen Gewalt anzutun. Es ist Licht geworden« (str. 690.). Nadalje to djelo zanima osobito marksiste. Grosse je imao čast, da barem jednoga maksistu, H. Cunow-a, potisne od stare hipoteze Morgana i Engels-a barem za jedan korak, što je već nešto, kad se uoči znanstvena ukočnost marksista (isp. br. I. ove smotre, str. 107. ss.). Schmidt i Koppers proizveli su u tom pogledu gotovo čudo. Povođom njihova djela proglasio je O. München-Helfen u »Der Kampf, sozialdemokratische Monatschrift« (Jahrg. 18., Heft 7., Wien 1925., str. 262. ss.) cijeli dosadanji rad marksista u etnologiji reakcionarnim i napisao ovo, uistinu »piis auribus offensivum«: »Die evolutionistischen Schemata sind unhaltbar geworden. Der Gang der Entwicklung ist jetzt objektiv feststellbar«.

Dodajmo sa općenitoga gledišta još neke značajne crte toga epohalnoga djela. Prigovarali su kulturno-historijskoj školi, da unosi u etnologiju neki historijski pozitivizam t. j. da zanemaruje psihologiju. P. Schmidt se već prije osvrnuo na taj prigovor i naglasio: napogled evolucionističkoga kaosa je ponajprije potrebno, da se utvrde histo-

rijske činjenice, a onda istom može da slijedi osnovano i plodno psihološko tumačenje i produbljivanje tih činjenica — najprije: što i kada je bilo, a onda: zašto i kako je bilo. Ovaj sasvim opravdani i logični princip rada proveli su Schmidt i Koppers u svome djelu. Iza mučnoga posla pojedinačkoga istraživanja, kojim su došli do historijskih činjenica i do njihovih izvanijskih veza, po sebi im se nametnula potreba psihološke analize unutarnjih veza između pojedinih kulturnih pojava: njihovog naime dubljeg značenja za čovjeka, za njegovu kulturu uopće, za povijest čovječanstva... Milina je čitati i pratiti, kako sa solidne historijske baze blijeskaju novi pogledi, koji otkrivaju skrovene niti, što međusobno vežu bilo pojedine elemente unutar neke određene kulture bilo pojedine oblike unutar općega kulturno-historijskoga razvoja. I upravo tu se očituje genialnost P. Schmidta, koja je i inače poznata. Ako je itko sposoban, da obuhvati kontinente i milenije, onda je to sigurno on, jer imade nesamo ogromno znanje nego napose oštar pogled i duboko shvaćanje čovjeka, života i historijskoga zbivanja. Evo samo nešto primjera radi. Nomadski stočari zapremaju danas otprilike polovicu Azije i trećinu Afrike. Gdje im je mjesto u kulturnoj povijesti? Na tom je pitanju nastala već davno velika prepirka. U novije doba neki su ih držali za »otpadnike« matrijarhatskih ratara (E. Hahn), neki opet za ogranak totemističkih lovaca (F. Graebner). Danas dakako imadu nomadski stočari i takovih kulturnih elemenata, koji bi mogli da podupru i prvi i drugi nazor. Uopće

nije bilo rješenja, koje bi se podudaralo sa svim činjenicama i okolnostima. Ali P. Schmidt našao je na prvi pogled pravo mjesto ovim narodima. Velim: na prvi pogled, jer ih je prozreo i shvatio još prije, negoli je dospio da u tačine istraži kulturu njihovoga područja. On je uistinu otkrio u njima nosioce vlastite i samostalne, treće primarne kulture, koja naime također izravno proizlazi iz relativne prakulture, što više, ovoj ostaje i u kasnijem razvoju najbliža, a opet sudjeluje kod stvaranja svih viših i najviših kultura. Tako upravo nomadski stočari sami po sebi tumače faktični, historijski prijelaz »primitivnih« kultura u »historijske« kulture — problem, što ga evolucionisti nikako nijesu mogli da riješe. Zato su nomadski stočari najvažniji faktor u općem kulturnom razvoju: oni su posrednici normalnoga razvoja od relativne prakulture do najviših kultura (str. 100. ss., 192. ss. i 223.—224.). Sva naknadna istraživanja etnološka, prehistorijska i lingvistička utvrđuju ovu tezu P. Schmidta sasvim sigurno tako, da već postaje upravo nekako čudno, kako su etnolozi prije mogli da misle drukčije. Nešto kao Newtonova jabuka! I relativnu prakulturu osvijetlio je P. Schmidt mnogim genialnim pogledima (str. 158. ss.). Evolucionisti su o njoj stvorili gotovo bajoslovne konstrukcije. P. Schmidt postavio je relativnu prakulturu ponajprije na sigurnu historijsku bazu, da dode do objektivnoga materijala. Dobivena slika veoma se doduše razlikuje od evolucionističkih strašila, ali je objektivna. A onda, P. Schmidt je pokazao, da su njezine crte međusobno u potpunom skladu i sa psihološkoga gledišta

najuže povezane. Zato je konačno mogao da zaključi (str. 192.): »Es ist also nicht die Urzeit, sondern eine breite Zone nach der Urzeit, die uns die Geheimnisse bringt (t. j. totemizam i matrijarhat), vor denen wir jetzt noch ziemlich ratlos dastehen. Die gesellschaftlichen Verhältnisse der ältesten Urzeit liegen verhältnismässig klar und einfach vor uns...« Na ovakovim je temeljima i sa ovakovim pogledima prodro P. Schmidt i u tajnu kulturnoga razvoja i postavio također za taj razvoj »zakon entropije« uz neko ograničenje. Jedino topli altruizam unutarnje kulture daje siguran i trajan poticaj za napredak u izvanjskoj kulturi ili civilizaciji: ova međutim nikada ne vraća primljenu energiju u potpunoj mjeri, nego je poništava svojim hladnim egoizmom i praznim užicima. Definitivni zastoj može da spriječi jedino religija, koja pobija kulturi neprijateljski egoizam. Ali je i religija u višim kulturama postepeno gubila svoju snagu tako, da u najvišim kulturama zavladaju čestoput skepsa i pesimizam. Jedina je iznimka kršćanstvo, koje na grandiozan način potvrđuje izreku svoje svete knjige: *Sanabiles fecit Deus nationes*. Kršćanstvo naime donosi neiscrpive izvore toploga altruizma obnovom porodice i njezinim učvršćenjem po vjeri u Boga, Oca našega na nebesima, koji svojoj djeci stavlja u dužnost također i kulturni napredak, ali putem pravilnoga funkcioniranja porodice (Gen. I., 27.—28.). Tako kršćanstvo nadvladava stari razdor između unutarnje i izvanjske kulture. Cijelo ovo raspravljanje (str. 45. ss.) naziva i E. Grosse »eine der Glanzstellen des Buches«. Slično je mjesto, gdje

prema dosadanjem kulturnom razvoju tumači neke današnje pojave, povlači iz prošlosti zaključke za budućnost i označuje ujedno način, kojim se može da zapriječi započeto raspadanje Evrope (str. 352. ss.).

Nazočni prvi dio djela »Völker und Kulturen« raspada se u četiri odsjeka. Prvi i drugi odsjek izradio je P. Schmidt. U prvom (str. 1.—130.) prikazuje povijest i metodu etnologije. Drugi odsjek (str. 131.—374.) obrađuje pragmatičku povijest socijalnog uređenja. Iza uvoda o povijesti i problemima sociologije raspravlja P. Schmidt redom: o porodici i državi relativne prakulture, zatim triju primarnih kultura (patrijarhalne, totemističko - patrijarhatske i matrijarhatske), napokon sekundarnih i tercijarnih kultura, koje nastaju različitim miješanjem primarnih; u zaključku se osvrće na cijeli razvoj i na njegove faktore. Već sam naveo njegove poglavite rezultate i neke velike misli, ali to se mora čitati u cijelosti. U trećem odsjeku (str. 375.—644.) obrađuje P. Koppers pragmatičku povijest gospodarstva. Imae istu metodu i raspored kao i P. Schmidt: najprije činjenice, a onda tumačenje i otkrivanje njihovih unutarnjih veza; na taj način raspravlja u historijskom slijedu o produkciji i ergologiji pojedinih kultura. I P. Koppers dolazi do važnih rezultata i iznosi lijepe misli: tako o idiličkoj produkciji, etičkom značenju odijela i o pravu vlasništva u relativnoj prakulturi; o ekonomskom izvoru totemizma i matrijarhata; o pogodnostima, koje olakšavaju brzo stapanje ovih dvaju kultura i dr. Inče je cijelo njegovo istraživanje koncentrirano na ovo temeljno pitanje: da li, koliko i kako utječu

pojedini oblici gospodarstva na pojedne oblike kulture uopće. To je dakle pozitivna kritika historijskoga materijalizma marksističkih ideologa u velikom stilu. U zaključku formulira P. Koppers svoj konačni sud: gospodarstvo utječe na kulturu uopće, i to u velikoj mjeri, ali samo kao uvjet, koji određuje modelite pojedinih kulturnih oblika, a nikako ne kao uzrok, koji bi u smislu evolucionističko-materijalističke filozofije marksista proizvodio ostale kulturne elemente kao takove. Ovu filozofiju pobila je moderna etnologija principijelno upravo time, što je činjenicama bila prisiljena, da zaboravi sasvim prirodnoznanstvenu metodu, a prihvati bezuslovno historijsku metodu, koja računa sa slobodnom voljom čovjeka. Kako je marksistički nazor na svijet i povijest neosnovan, konkretno pokazuje ovaj uistinu klasičan primjer iz etnologije, pa je upravo šteta, da ga P. Koppers nije izriječno spomenuo. Dominantni naime položaj žene kao prve vlasnice zemlje, koju je ona počela da obrađuje, tumači nam samo matrijarhatski oblik porodice u demokratsko-agrarnom društvu, u kojem uostalom gospodari klika nekolicine (tajno udruženje muškaraca), ali nam nikako ne tumači porodicu kao takovu: ova uistinu postoji također i uz ostale oblike gospodarstva, a napose je čvrsto izgrađena, i to na patrijarhatskom, odnosno upravo patrijarhalnom temelju, i uz idiličku »proletersku« ekonomiju relativne prakulture, koja ipak poznaje već privatno vlasništvo, i uz aristokratsko-kapitalističku ekonomiju nomadskih stočara, koji međutim potpomažu svoju sirotinju; u demokratsko-indu-

strijalnom društvu totemističkih lovaca također se porodica osniva na patrijarhatu, ali je uistinu oslabljena kao i u matrijarhatskim kulturama. Na koncu P. Koppers ističe, da se slobodna volja čovjeka očituje i u gospodarstvu. U četvrtom odsjeku (str. 645.—682.) obrađuje P. Damian Kreichgauer, po svom prvobitnom zvanju fizičar i astronom, specijalno još tehniku t. z. primitivnih naroda. Tu nalazimo mnogo veoma zanimljivih detalja, koji otkrivaju unne sposobnosti čovjeka i najstarijih vremena. Upravo zvuči kao ironija, da na pr. moderna fizika ne može da protumači sve potankosti u letu australskoga bumeranga (str. 648.), koji ipak pripada relativnoj prakulturi! Bogata literatura (str. 683.—693.) i različita iscrpljiva kazala (str. 694.—740.) zaključuju ovu monumentalnu knjigu.

Iz navedenoga je sigurno, da je ona potrebna nesamo etnologu nego i sociologu, a prema tome i svećeniku, u koliko se bavi sociologijom. A to tim više, što već ovaj prvi dio potpunoga djela »Völker und Kulturen« sadržaje mnogo podataka i o religiji pojedinih kultura. O njoj će raspravljati u tačine drugi dio, koji će obuhvatiti duševnu kulturu: duševne sposobnosti naroda uopće, jezik i jezične familije, nazore na svijet i budući život, religiju i etička načela, običaje i umjetnost (str. VI.). Taj će drugi dio u mnogočem pretpostavljati dakako ovaj prvi dio, pa ga nakon svega najtoplije preporučam.

Dr. A. Gahs.

Dr. Vojislav Janić: Uvod u Novi Zavet. Beograd 1924. (Biblioteka »Hrišćanskog života«).

Knjiga je udžbenik za slušače bogoslovije sv. Save. Namjera je